

Світлана Фірсова

к.е.н. доцент, доцент кафедри менеджменту

інноваційної та інвестиційної діяльності,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

sfirsova@ukr.net

Леся Матюха

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

ОП "Менеджмент організацій охорони здоров'я"

Інституту післядипломної освіти

Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Україна

lmatiukha@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF HEALTHCARE FACILITIES' ACTIVITIES DURING A STATE OF WAR

Анотація. Висвітлено ряд нововведень, що регламентують діяльність медичних закладів в умовах воєнного стану. Встановлено, що під час військових подій система охорони здоров'я функціонує у режимі підвищеної інтенсивності, показником чого є мобілізація усіх ресурсів для забезпечення якісної медичної допомоги постраждалим, зміна логістики їх госпіталізації та транспортування, спрощення бюрократичних процедур при зверненні до лікарні, впровадження правил сортування пацієнтів тощо.

Ключові слова: воєнний стан, заклад охорони здоров'я, первинна медична допомога, екстрена медична допомога, медичне сортування, постраждалі від бойових дій

Abstract. The report highlights a range of innovations regulating the operation of healthcare institutions during a state of war. It is established that during military events, the healthcare system operates with increased intensity, characterized by the mobilization of all resources to ensure quality medical assistance to the injured. This includes changes in the logistics of their hospitalization and transportation, simplification of bureaucratic procedures when seeking medical care, and the implementation of patient sorting rules, among other things.

Keywords: state of war, healthcare institution, primary medical care, emergency medical care, medical sorting, casualties from combat actions.

Незважаючи на розробку після Другої світової війни досить дієвої системи світової безпеки, впродовж останніх десятиліть спостерігається інтенсифікація перебігу локальних військових конфліктів. Військові інциденти трапляються на різних континентах, де останнім часом активізуються міжнародні точки напруги та протиріччя. Повномасштабне російське військове вторгнення в Україну призводить до страждань десятків тисяч цивільних, мирних громадян, яких торкнулися жорстокі воєнні події. Звісно, бойові дії, що безпосередньо загрожують життю та здоров'ю особи, що мають для неї значення, руйнують звичайний ритм життя, належать до категорії надзвичайних, кризових подій та характеризуються катастрофічним впливом на життєдіяльність людини. Одним із найбільш розповсюджених наслідків бойових дій є каліцтва, поранення, травмування їх учасників, що у сукупності призводить до втрати здоров'я та загрози втрати і самого життя. Кількість жертв цього збройного конфлікту нараховує сотні тисяч осіб з числа військових та цивільних. Руйнівний вплив війни на здоров'я може носити як безпосередній (внаслідок застосування зброї ворожою стороною), так і опосередкований характер (внаслідок погіршення умов життя). У відповідності до Закону України "Про правовий режим воєнного стану", воєнний стан впроваджує спеціальний правовий режим, що виникає внаслідок військової агресії або загрози нападу, при цьому існує ризик для державної незалежності України або цілісності її території. Правовий режим воєнного стану торкається функціонування усіх державних органів, структур та підприємств, що належать до об'єктів критичної інфраструктури, діяльність яких на період дії військового стану регламентується спеціальними нормативно-правовими актами. Не виключенням є і система охорони здоров'я, яка приймає на себе один з найболючіших ударів військових дій,

рятуючи життя військових та цивільних осіб. Тому в період дії воєнного стану система охорони здоров'я працює в надзвичайно інтенсивному режимі, а функціонування медичних закладів зазнає кардинальних змін, що зумовлені необхідністю надання екстреної медичної допомоги одночасно значній кількості постраждалих. Не на останньому місці у контексті подій, що відбуваються зараз в Україні, знаходиться психологічна підтримка постраждалих, що виступає суттєвим доповненням до інших лікувальних заходів та полегшує перебіг відновлення пацієнтів, що зазнали деструктивного впливу війни.

У нашій країні особливості функціонування медичних закладів в умовах воєнного стану урегульовано цілим комплексом нормативно-правових актів: Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги» [0], «Про лікарські засоби» [0], «Про систему громадського здоров'я» [0], Наказами МОЗ «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України щодо забезпечення функціонування сфери охорони здоров'я у період воєнного стану» [0], «Про затвердження Стандарту екстреної медичної допомоги «Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі» [0].

Значний вплив на особливості функціонування сфери охорони здоров'я в умовах війни має те, що ворожі обстріли досить часто влучають саме у медичні заклади. Згідно із звітом ООН, станом на 24.08.2022 р. було задокументовано 473 факти атак на медичні установи. Понад 927 медичних закладів отримали пошкодження, і більше 400 з них розташовані на тимчасово окупованих росіянами територіях. Зруйновано 123 установи світової організації охорони здоров'я [0]. З перших хвилин військового конфлікту керівництвом медичної галузі було прийнято ряд невідкладних рішень, що стосувались забезпечення стійкого функціонування системи охорони здоров'я [0]. Це дозволило медичним закладам досить швидко пристосуватись до нових умов функціонування. Наприклад, до таких рішень можна віднести спрощення маршруту пацієнта та поліпшення доступності медичної допомоги завдяки тому, що МОЗ спростило правила використання електронних інструментів (електронні направлення, виписки, рецепти і інше), а також скасувало вимоги, пов'язані з обов'язковістю відвідування сімейного лікаря або необхідністю отримання електронного направлення при зверненні до спеціаліста. Крім цього, закладам охорони здоров'я було надано можливість не вводити дані в електронну систему охорони здоров'я в ситуаціях, коли відсутній технічний зв'язок – відсутність електропостачання, інтернет-з'єднання або відповідне обладнання [0]. З початку російського вторгнення було заборонено проведення планових операцій. Однак трохи згодом наказом МОЗ України від 20.03.2022 р. №507 цю заборону було скасовано і правила проведення планових операцій повернулись на довоєнний рівень. Планові операції станом на теперішній час здійснюються на підставі електронного направлення, що видається сімейним або лікуючим лікарем [0]. Під час введення воєнного стану в Україні з метою надання медичних послуг особам, які постраждали внаслідок воєнних подій, і для проведення медичної допомоги та інших необхідних заходів, пов'язаних із цим, Міністерство охорони здоров'я надало дозвіл на залучення до роботи лікарів-інтернів, молодших медичних фахівців, а також лікарів-фахівців без обов'язкових атестаційних вимог на присвоєння або підтвердження кваліфікаційної категорії [0]. Це також дозволяє вирішити проблему нестачі лікарів, що спостерігалася з початку впровадження медичної реформи [0].

Бойові дії досить відчутно впливають на доступність лікарських засобів. За інформацією Національного інституту стратегічних досліджень через систематичні ускладнення у русі вантажів на пунктах пропуску, фармацевтичні компанії час від часу мають затримки при перетині кордону. Крім цього, для транспортування певних медичних препаратів, сировини для їх виробництва та медичних виробів потрібно дотримувати певних температурних режимів. Вирішення цієї проблеми вимагає спрощення процедур при перетині кордону для вантажів, пов'язаних із фармацевтичною сферою, зокрема, встановлення пріоритетного права на їх швидший перетин кордону [0].

Території, які були або залишаються тимчасово окупованими, також постали перед непересічними викликами, які є винятковими. У числі таких викликів можна відзначити відсутність комунальних аптек та тимчасове припинення функціонування приватних аптек, що призвело до різкого дефіциту медикаментів на цих територіях. Схожі обставини мали місце і в лікарнях, які

колись передали харчування та інші послуги на аутсорсинг. В умовах окупації багато приватних підприємств та підприємців були вимушені згорнути свою діяльність, і внаслідок цього виявились неспроможними виконувати свої зобов'язання, як це було визначено в угодах [0].

Для висвітлення змін, що відбуваються у медичній сфері під час війни, варто звернути особливу увагу на Наказ МОЗ, що затверджує Стандарт екстреної медичної допомоги «Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі» [0]. У Стандарті визначено критерії, які необхідно враховувати у процесі реалізації медичного відбору пацієнтів у відділенні екстреної медичної допомоги: 1) наявність травми з високим ризиком значних пошкоджень; 2) інші нагальні небезпеки, що виступають наслідком отриманої травми; 3) ступінь дегідратації у дітей. Стандарт містить також окремі показники життєдіяльності, що варто враховувати під час сортування: частота дихання, частота серцевих скорочень тощо. Таким чином, у ньому реалізовано гармонійний синтез людиноцентрованого та стабілізаційного підходів. Це проявляється, з одного боку, у наданні першочергової медичної допомоги саме тим, хто її екстрено потребує, а з іншого – у забезпеченні безперебійного функціонування медичних закладів в умовах надходження значної кількості постраждалих людей [0].

Отже, характерними особливостями діяльності закладів охорони здоров'я в період дії військового стану є мобілізація усіх ресурсів для забезпечення якісної медичної допомоги у надзвичайно складних умовах воєнного часу, зміна логістики госпіталізації та транспортування постраждалих, регламентація доступу до лікарських засобів, спрощення бюрократичних процедур при зверненні до лікарні, впровадження правил сортування потерпілих, особлива увага з боку держави до медичного персоналу як ключового суб'єкта порятунку осіб, що постраждали від військових дій.

Література

1. Височанський В., Мешко Є. Надання медичних послуг під час воєнного стану: на що слід звертати увагу на рівні громад. *Децентралізація* : веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15125> (дата звернення: 13.10.2023).
2. «Воєнне» медичне право в запитаннях і відповідях. Київ: НААУ. 2022. 78 с. URL: https://medcom.unba.org.ua/assets/uploads/Lviv/Воєнне_медичне_право_в_запитаннях_і_відповідях_compressed.pdf (дата звернення: 14.10.2023).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги: Закон України від 01.07.2022 р. №2347-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
4. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України щодо забезпечення функціонування сфери охорони здоров'я у період воєнного стану : Наказ МОЗ України від 03.05.2022 №727. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37840?an=2> (дата звернення: 13.10.2023).
5. Про затвердження Стандарту екстреної медичної допомоги «Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі» : Наказ МОЗ України від 24.02.2022 р. №368. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-24022022--368-pro-zatverdzhennja-standartu-ekstrenoi-medichnoi-dopomogi-medichne-sortuvannja-pri-masovomu-nadhodzhenni-postrazhdalih-na-rannomu-gospitalnomu-etapi> (дата звернення: 14.10.2023).
6. Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 р. №2469-IX. Редакція від 17.09.2023 р., підстава – 3345-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
7. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 №2573-IX. Редакція від 01.10.2023 р., підстава – 3302-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-IX#Text> (дата звернення: 14.10.2023).
8. Ресурси системи охорони здоров'я в умовах війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/resursy-sistemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh-viyny-zhovten-2022> (дата звернення: 12.10.2023).
9. Терзі О. О. Правові основи екстреної та невідкладної допомоги в умовах воєнного стану в Україні. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екстрена та невідкладна допомога в Україні: організаційні, правові, клінічні аспекти»*, 24 лютого 2023 р. / ред кол. В. М. Ждан, В. П. Лисак, І. А. Голованова та ін. Полтава: ПДМУ, 2023. С. 78-81.